

Milica KRIŽANAC

NALAZI NOVCA IZ CRKAVA SV. ANE I SV. MIHAILA U KOTORU - (1982-2000)

Ključne reči: Kotor, Crkva Sv. Ane, crkva Sv. Mihaila, novac

Razorni zemljotres, koji je zadesio Crnu Goru 1979. godine, oštetiio je veliki broj građevina u Kotoru. Pod rukovodstvom Opštinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture (danas Regionalni zavod)¹ iz Kotora, nakon potresa je obavljena sanacija gradskih zdanja, koja je velikim delom obuhvatila i oštećene crkve. Tokom zaštitnih arhitektonskim radova na crkvama Sv. Mihaila i Sv. Ane, unutar i oko zdanja, nađen je raznovrstan pokretni materijal.

Tokom radova, sprovedenih u periodu od 1982. do 2000. godine, u ovim dvema sednjovekovnim kotorskim crkvama, nađena su 53 primerka novca. Od tog broja, 46 je bilo moguće determinisati na osnovu bolje ili lošije sačuvanih predstava, dok je 7 moneta potpuno korodirano. Najstariji novac, u ovom nalazu, iskovan je u vreme vizantijskog cara Romana IV Diogena (1068-1071), a najpozniji u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (Aleksandar I Karađorđević). Svi primerci, sem dva, su načinjeni od bakra. Srebrni su nemački gulden kovan u Ahenu 1314. godine (kat. br. 4) i polugroš (kat. br. 17) kovan u Kotoru za vreme providura Franćeska Pizanija (1548-1549).

U dvobrodnoj, romaničkoj crkvi Sv. Ane, podignutoj u glavnoj kotorskoj ulicu, koja je od katedrale Sv. Tripuna vodila do crkve Sv. Marije na Rijeći, nađene su 33 kovanice. Ova crkva je prvobitno sagrađena kao jednobrodna građevina krajem 12. ili u prvoj godini 13. veka, da bi do sredine 13. veka bila dograđena i odaja uz severni zid. Prvobitni patron crkve bio je Sv. Martin, koji je zatim ime ustupio Sv. Venerandi, a ona kasnije Sv. Ani. Sredinom 15. veka unutrašnjost hrama je oslikana, a crkva je predata bratovštini mesara.²

Sa prostora romano-gotičke, jednobrodne crkve Sv. Mihaila, sagrađenoj vek kasnije (krajem 13. ili početkom 14. veka) potiče 13 moneta, od kojih je najstarija najverovatnije iskovana u vreme vizantijskog cara Alekseja I Komn-

¹ Prilikom rada na obradi numizmatičkih nalaza iz crkava Sv. Ane i Sv. Mihaila saradivala sam sa Zoricom Čubrović arhitektom Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Kotor. Ovom prilikom najsrdačnije se zahvaljujem kolegici Čubrović na pomoći i podacima o vremenu i mjestu nalaza.

² Fotografije je načinio Zlatko Križanac, kome se, takođe, veoma zahvaljujem.

ina. Ovaj novac može se vezati za stariju jednobrodnu, romaničku crkvu, koja je postojala na ovom istom mestu krajem 11. ili u prvoj polovini 12. veka. Crkve su podignute na trgu kojem je gravitirao centralni deo starog Kotora, a sa njihove južne strane pružala se jedna od ulica srednjovekovnog grada.³

Prva cirkulacija novca iz ove dve kotorske crkve započinje vizantijskim kovanicama iz 11. veka. Kotor se u ovom periodu nalazi pod vizantijskom vlašću (nominalno do 1185. godine), u sastavu Dalmacije, u okviru koje se razvio sopstveni municipalni sistem i prerastao u srednjovekovnu komunu sa snažnom ekonomsko-političkom i crkvenom organizacijom.⁴ Anonimni folis (kat. br. 1)⁵ pronađen u crkvi Sv. Ane, potiče iz vremena cara Romana IV Diogena (1068-1071), zapamćen kao car koji nije uspeo da spreči prodor Turaka Seldžuka na teritoriju Vizantijskog Carstva, izgubivši bitku kod Mancikerta (1071). Prethodi jedan čitav vek početku izgradnje crkve Sv. Ane. Moneta je nađena u temeljnoj sondi uz južnu stranu crkve i tu je mogla dospeti u zemlji koja se koristila za građevinske radove ili se može vezati za neku stariju građevinu u neposrednoj blizini. Iz perioda dinastije Duka, u katedrali Sv. Tripuna nađeno je nekoliko anonimnih folisa,⁶ ali ni jedan ne potiče iz vremena kratkotrajne vladavine cara Romana IV Diogena.

Anonimni folis (kat. br. 2), čiji je avers potpuno korodirao, a na čijem reversu bi mogla biti bista Bogorodice Orans, prikazane spreda (u tom slučaju kovan u periodu od c. 1085-1092. godine - Grupa K),⁷ nađen je na prostoru crkve sv. Mihaila, i to, najverovatnije, u okviru starijeg, ranoromaničkog zdanja. Ovo kovanje pada u period vladavine vizantijskog cara Alekseja I Komnina (1081-1118), tokom koje je ponovo ojačana vlast Vizantije, iako su u vreme njegovih prethodnika Seldžuci zauzeli Malu Aziju, Normani posede u južnoj Italiji, a u državama na Balkanu oslabila je njena dominacija.⁸ Primerak iz crkve Sv. Mihaila, kovan je pre monetarne reforme, koju je ovaj car sproveo 1092. godine.⁹ Iz vremena Alekseja I Komnina u bunaru katedrale Sv. Tripuna u Kotoru nađeno je 14 moneta, od kojih i jedan anonimni folis (Grupa M).¹⁰

Cirkulacija novca u 13. veku osvedočena je jednim kotorskim folarom (kat. br. 3)¹¹ nađenim u crkvi Sv. Mihaila, na čijem je aversu predstava Sv. Tripuna a na reversu gradsko utvđenje. Na ovom najstarijem, kao uostalom i na svim ostalim vrstama, novca kovanom u kotorskoj kovnici, je predstavljen zaštitnik

³ Čanak -Medić 1989: 179 –182.

⁴ Kalić 1981: 252.

⁵ Worth 1908, Vol. II: Pl. LXII/5, 6.

⁶ Križinac 2015: 203, 204

⁷ Radić, Ivanišević 2006: 196, T.56/906-912?. Hendu 1999, Pl. II, AE 18.3.

⁸ Ostrogorski, 1969: 336-347

⁹ Sommer 2010: 16.

¹⁰ Križinac 2015: 204.

¹¹ Stockert 1911: 230, Abb. 11; Jovanović 2001, 25, Dobrić 2002, 14, Tip III

grada, Sv. Tripuna. U gradovima na Zapadu, poštovanje i stavljanje patrona prvo na pečate, a potom i na aversnu stranu novca, započinje još od 11. veka, dok je najčešća predstava na reversu bila gradska tvrđava.¹²

Veliki srpski župan Nemanja je od Vizantije zauzeo Kotor (1185), koji će u okviru srpske srednjovekovne države, kao njena glavna pomorska luka i najznačajniji primorski, trgovački i zanatski centar, preko kojeg se odvijala trgovina sa unutrašnjošću Balkanskog poluostrva, ostati do 1371. godine.¹³ Kotoru je potvrđena autonomija i između ostalih povlastica i privilegija da kuje sopstveni gradski novac, koji je korišćen u svakodnevnim trgovačkim transakcijama. U kotorskom statutu kovnica novca, za koju se smatra da se nalazila van gradskih zidina, pominje se samo posredno, u vezi sa izborom dvojice kovača novca. U Statutu nema pomena ni kotorskog novca. Nema ni podataka kada je kovnica novca u Kotoru započela sa radom, ali je najverovatnije da je to bilo drugoj polovini 13. ili u prvim decenijama 14. veka,¹⁴ od kada datira i ovaj najstariji kotorski novac. U katedrali Sv. Tripuna nađena su 22 folara ovog tipa kovanih u Kotoru, u najranijem periodu rada kovnice.¹⁵

Cirkulacija novca u 14. veku na prostoru ove dve kotorske crkve potvrđena je sa tri kovanice koje potiču iz Nemačke, Ugarske i grada Skadra (Albanija).

Novac Ludviga IV Bavarskog (kat. br. 4), cara Svetog rimskog carstva (1328—1347), nemačkog kralja (1314—1347) i vojvode Bavarske (od 1301. g.) nađen je u unutrašnjosti crkve Sv. Ane. Ludvig IV je pripadao lozi Vitelsbah, koja je bila jedna od dinastija i davala knezove izbonike za Rimsko-nemačko carstvo. Nakon smrti cara Henrika VII Luksemburškog (1311-13), posle dinastičkih razmirica, Ludvig IV i Fridrih I Habzburški su se 1314. godine na dva različita mesta krunisali za careve. Ludvig IV u Ahenu, gde je krunisana i većina careva Svetog rimskog carstva, u gradu kojem je on, pored ostalih privilegija, potvrdio i pravo da kuje novac. Ovom prilikom u Ahenu se kuje i tip guldena nađenog u crkvi Sv. Ane, sa predstavom krsta i natpisom LVDOVICVS R(E)X, na aversu i krunom i natpisom TVRONVS CIVIS, na reversu.¹⁶

Druga kovanica (kat. br. 5) potiče iz vremena vladavine ugarskog kralja Ludviga I (1342-1382), koji je upravljao Kotorom od 1370/71. do 1382. godine. Grad se stavio pod zaštitu Ugarske u nemogućnosti da se odbrani od lokalne, zetske vlastele, u čemu ni Venecija ni Nemanjići nisu mogli da mu pomognu.¹⁷ Tokom ugarske vladavine Kotor je zadržao pravo da kuje sopstveni novac. Jedan

¹² Odak Mihailović 2016, 23.

¹³ Kovačević 1967: 402,403, 408. Kalić

¹⁴ Odak Mihailović 2016, 23-25; Jovanović 2001, 25

¹⁵ Križinac 2010: 278.

¹⁶ Garnier 2014, 79-122.

¹⁷ Mihaljčić 1981: 579-58.

od dva tipa folara koji se kuju tokom ovog perioda, sa predstavom Sv. Tripuna u tunici sa palminom granom na aversu i ugarskim grbom na reversu,¹⁸ nađen je u grobu, postavljenom uz zapadnu fasadu crkve Sv. Ane. Četiri monete ovog tipa nađene su i u katedrali Sv. Tripuna u Kotoru.¹⁹

Treća moneta potiče iz Skadra (kat. br. 6),²⁰ grada koji je tokom druge polovine 14. veka bio u posedu zetske dinastije Balšića (1358-1391). U kovnici koja je započela sa radom 1372. godine, osim bakarnih folara, kovani su i srebrni dinari. Kovnica je radila do 1391. godine, kada je Balšići prebacuju u Bar. U crkvi Sv. Tripuna nađeno je deset skadarskih moneta, koje su se mogle podeliti u tri varijante. Prve dve emisije kovane su tokom druge polovine 14. veka, a treća krajem 14. i početkom 15. veka.²¹ Na pločniku ispred crkve Sv. Mihaila nađen je jedan anonimni folar na čijem aversu je stojeća figura Sv. Stefana, a na reversu grb. U crkvi Sv. Tripuna nađena su tri anonimna skadarska folara ovog tipa, kovani tokom druge polovine 14. veka.²² Iz pisanih izvora je poznato da su kotorski jedrenjaci tokom 14. i 15. veka plovili do svih važnijih luka na Jadranskom moru, između kojih i do skadarske luke Sv. Nikola.²³

Cirkulacija novca u 15. veku posvedočena je sa dva kotorska polufolara iz prevenecijanskog perioda, sa tri folara kovana za vreme mletačke vlasti u gradu i jednim folarom kovanim u Baru.

Dva polufolara nađena uz zapadnu fasadu i u središnjem, unutrašnjem delu crkve Sv. Ane, kovani su u periodu relativne nezavisnosti Kotora (1402-1420), kada je grad, i pored ogromnih poteškoća, imao potpunu samoupravu. Ovaj kratki period trajao je od smrti bosanskog kralja Tvrtka do stavljanja grada pod mletačku vlast.²⁴ Za bakarne polufolare, manjeg prečnika od folara, se pretpostavlja da su se kovali u drugoj polovini 14. veka.²⁵ U katedrali Sv. Tripuna nađeno je 13 polufolara (obola) iz ovog perioda kovanih u dve varijante.²⁶ Od obe varijante, na čijim aversima je uvek poprsje Sv. Tripuna sa skrštenim rukama na grudima, a na reversu krst (kat. br. 7)²⁷ ili stojeća figura Sv. Tripuna (kat. br. 8),²⁸ nađen je po jedan primerak i u crkvi Sv. Ane.

¹⁸ Stockert 1910: T. I/11; Stockert 1912: 121, Abb. 50h; Jovanović 2001, 81, br. 15; Dobrinić 2002, 30, Tip I Stockert 1910: T. I/11; Stockert 1912: 121, Abb. 50h; Jovanović 2001, 81, br. 15; Dobrinić 2002, 30, Tip I

¹⁹ Križanac 2010: 281.

²⁰ Stockert 1910: 16/29 ili 33, Typus I, 3; Dobrinić 2002, 56, Tip IV

²¹ Ivanišević 2001: 68.

²² Križanac 2010: 290.

²³ Kovijanić 1976, 93.

²⁴ Radimir 2007, 150.

²⁵ Dimitrijević 2006, 322–323

²⁶ Križanac 2010: 282.

²⁷ Stockert 1910: T.II/6; Jovanović 2001, 80, бр. 10; Dobrinić 2002, 20, 21

²⁸ Stockert 1910: 9-10, T.I/7.

Od tri folara kovana u Kotoru krajem 15. veka, kada je grad već pod okriljem Venecije, dva su nađena u grobu uz oltarsku menzu u crkvi Sv. Ane, a jedan u crkvi Sv. Mihaila. Kotor je, nakon više neuspelih pokušaja i konstantne opasnosti od lokalne vlastele Balšića i Crnojevića, kao i Osmanlija, 1420. godine uspeo da dobije zaštitu moćne Mletačke republike, u čijim okvirima će ostati do njene propasti 1799. godine.²⁹ Iako sa delimičnom samoupravom grad je tokom ovog perioda uspeo da ojača razvoj zanata, a nakon privremene obustave rada kovnice (1420), već 1433. godine dobija ponovo pravo da kuje sopstveni novac. Iako se mletački novac kuje u Kotoru od treće decenije 15. veka, na prostoru crkava Sv. Ane i Sv. Mihaila prvi nađeni novci ovog tipa potiču tek s kraja ovog veka,

Kao i na dugim varijantama mletačkog kotorskog novca, na aversu prime-raka iz crkava sv. Ane i sv. Mihaila je stojeća figura Sv. Tripuna sa nimbom, u tunici sa palminom granom u desnoj ruci, a sa strane su inicijali providura, koji se na novcu kovanom u Kotoru pojavljuju od 1442. godine. U prethodnom, najranijem mletačkom periodu (1434-1442), kovanja su bila anonimna, bez inicijala ili sa zvezdicama sa strane, kakva su nađena u crkvi Sv. Tripuna,³⁰ dok sve kovanice iz crkava Sv. Ane i Sv. Mihaila imaju inicijale providura. Na jednom primerku sveti Tripun ima preko tunike ogrnut plašt (kat. br. 12), koji se na mletačkom novcu iz Kotora javlja od providura Đeronima Orija. Na reversu je mletački lav u krugu, a od 1470. godine, na novcu se javljaju i trougaoni štitovi providura. Avers jedne monete (kat. br. 9) iz Sv. Ane je nečitak, a na osnovu reversa on je mogao biti kovan u 15. ali i u 16. veku, dok drugi (kat. br. 12) potiče iz vremena kotorskog providura, Đeronima Orija (1492-1494),³¹ čiji je novac, takođe, nađen i u katedrali Sv. Tripuna.³² Početno slovo prezimena providura na folaru iz Sv. Mihaila (kat. br. 11) nije potpuno čitljiv, ali na osnovu drugih karakteristika, on bi mogao biti kovan u vreme kotorskog providura Priama Trona (1488-1489),³³ čijeg novca nije bilo u katedrali, mada je publikovan kod Štokerta.

Folar kovan u Baru (kat. br. 10), u vreme mletačke dominacije, nađen je kao slučajan nalaz u crkvi Sv. Mihaila. Mlečani su zavladaali Barom 1443. i vladali njim do 1517. godine, kada ga osvajaju Osmanlije. Oni ukidaju rad kovnice novca, koja je osnovna 1391. godine.³⁴ Za vreme mletačke vladavine kovan je novac sa likom Sv. Đorđa na aversu, a na reversu sa mletačkim lavom.³⁵ Do mle-

²⁹ Sindik 1950: 76; Radimir 2007:152

³⁰ Križanac 2010, kat. br. 1-14

³¹ Stockert 1916: 31, Abb. 83; Dobrinić 2002, 42,8.3.2. 10

³² Križanac 2010: 278-279

³³ Stockert 1916: 31, Abb. 78; Dobrinić 2002, 42,8.3.2.

³⁴ Ivanišević 2001: 68

³⁵ Dobrinić 2002, 10, 4.1.3.

tačke dominacije, u gradu su kovane dve vrste folara,³⁶ i obe su nadjene u crkvi Sv. Tripuna. Mletački primerak kovan u Baru, a nađen u crkvi Sv. Mihaila, ima sličnosti sa prevencijanskom varijantom, na kojoj je na aversu Sv. Đorđe na konju kako dugačkim kopljem ubija aždaju, dok je na reversu stojeća figura Sv. Đorđa koji dugim kopljem ubija aždaju i natpis D ANTIVR.

Cirkulacija novca u 16. veku očitava se preko 12 mletačkih folara i jednog polugroša kovanih u Kotoru, kao i jednim bagatinom i jednim denarom kovanim u Veneciji. Od svih ovih moneta pet potiče iz crkve Sv. Mihaila (kat. br. 13,16,17, 20, 26), a ostale iz crkve Sv. Ane.

Svi čitljivi natpisi na mletačkim folarima kovanim u Kotoru (do 1569.) a nađeni na prostoru ove dve crkve, imaju na aversu natpis S TRIFON CATARI, a na reversu S MARCVS VENETI, za razliku od novca nađenog u katedrali Sv. Tripuna, gde se javljao i natpis SANTVS TRIFON/S MARCVS VENETVS.³⁷ Od providura Bernarda Kontarinija (1569-1571) na ovim kovanicama, mletački lav na reversu se nalazi u kvadratu, a natpis je skraćen na: S M V (kat. br. 26). Na kovanicama providura Domeniga Gritija (1526-1527) Sv. Tripun ima plašt preko tunike, a u desnoj ruci drži model grada (kat. br. 14-16, 18-21).

Na osnovu odela sveca, njegovih atributa i u zavisnosti u kakav je okvir upisan mletački lav, folari nađeni na prostoru ove dve kotorske crkve, mogu se podeliti u tri varijante. Na prvoj, koja je zastupljena samo jednim primerkom (kat. br. 13), Sv. Tripun je odeven samo u tuniku, sa palminom granom u desnoj ruci, ali ne drži model grada, a mletački lav na reversu je upisan u krug.³⁸ Druga varijanta zastupljena sa sedam primeraka (kat. br. 14-16, 18-21) na aversu ima predstavu Sv. Tripuna sa plaštom preko tunike, sa palmom u desnoj i gradskom kulom u levoj ruci, a na reversu mletačkog lava u krugu.³⁹ Na trećoj varijanti, koju čine tri folara (kat.br. 22-24, 26), Sv. Tripun je predstavljen kao i na drugoj varijanti, ali se mletački lav na reversu nalazi u kvadratu sa grbom providura u dnu, oko koga je skraćeni natpis S M V.⁴⁰

Iz 16. veka iz ove dve kotorske crkve sačuvani su folari osam kotorskih providura, i svi su zastupljeni u Štokertovim publikacijama. Međutim, u crkvi Sv. Tripuna, nađeni su novci od samo šest providura,⁴¹ dok iz vremena Bernarda Kontarinija (kat. br. 24) i Benedeta Erika (kat. br 26) nije bilo nalaza. Poslednji folari, kao i u crkvi Sv Tripuna, potiču iz 1612. godine.

Srebrni i jedini polugroš (kat. br. 17) u ovom nalazu, kovan u Kotoru u

³⁶ Dimitrijević 1977: 138, br. 97, 98

³⁷ Križanac 2011/12, 260

³⁸ Stockert 1916: 33; Dobrinić 2002, 43,8.3.2.

³⁹ Stockert 1916: Abb. 154, 193, 200, 222; Dobrinić 2002, 45,47,48

⁴⁰ Stockert 1916: Abb. 262; Dobrinić 2002, 50

⁴¹ Križanac 2011/12: kat.br. 62-63 (Paolo Valeresi), 70-76 (Domenigo Griti), 84-88 (I. Mateo Bembo), 90-99 (Batista Barbaro), 100-102 (Francesko Priuli), 103 (Jacopo Čelzio)

vreme providura Franćeska Pizanija (1548-1549), nađen je u crkvi Sv. Mihaila. Veliki broj kotorskih providura je pored folara i groševa kovao i polugroševe.⁴² Iz katedrale Sv. Tripuna potiču tri polugroša,⁴³ ali ni jedan iz vremena ovog kotorskog providura.. Na aversnoj strani je stojeća figura Sv. Tripuna sa palminom granom u desnoj ruci, kao i na folarima, i sa krstom u levoj ruci, a sa strane su inicijali. Na reversu je Sv. Marko sa bradom i krunom, kako sedi na prestolu, sa pisaljkom u desnoj i jevanđeljem u levoj ruci. Natpis je isti kao i na folarima nađenim na prostoru ove dve crkve: S TRIFON CATARI / S MARCVS VENE-TI.⁴⁴ Kotor je jedan od retkih južnodalmatinskih gradova koji je kovao i srebrni novac, kao potvrdu sopstvenog trgovačkog značaja, koji ni Dubrovnik ni Venecija nisu blagonaklono posmatrali. Dubrovčani su tako u više navrata zabranjivali promet kotorskog novca, a Mlečani su odmah na početku njihove vlasti u Kotoru zabranili rad kovnice.⁴⁵

Jedan bakarni bagatin (kat. br. 25),⁴⁶ kovan u Venecija, za vreme dužda Alvisea I Moćeniga (1570-1577), nađen je u crkvi Sv. Ane, u prolazu sa severne strane. U Veneciji se ova vrsta novca u pisanim dokumentima javlja od 1442. godine, a prvi primerci potiču iz Padove gde se kuju od 1274. godineta. To je bio sitan (bagatelan) novac, koji je činio 1/6 groša. Bagatini sa predstavom Bogorodice sa malim Hristom u naručju na aversu i krilatim mletačkim lavom u kvadratu na reversu, poput primerka iz Kotora, kuju se od 1519. godine.⁴⁷

Venecijanski denar (kat. br. 27),⁴⁸ nađen je, takođe, u prolazu uz severnu stranu crkve Sv. Ane. On je bio prvi zvanični novac Mletačke republike, koji se kuje još od 9. veka. Primerci sa imenom dužda na aversnoj strani javljaju se od 12. veka. Poslednja varijanta ima na aversu krst i ime dužda, a na reversu bistu krilatog mletačkog lava u krugu.⁴⁹ Ovoj varijanti pripada i denar nađen uz crkvu Sv. Ane, koji je kovan za vreme Paskvala Ćigonja (1585-1595). Sudeći po natpisu sadrži ime ovog dužda.⁵⁰ U katedrali Sv. Tripuna nađeno je sedam ovakvih novaca, od kojih se za dva, na osnovu sačuvanih imena duždeva, Pjetra Loredana (1567-1570) i Đovanija Kornera (1625-1629) zna kada su iskovani.⁵¹

Cirkulacija novca u 17. veku potvrđena je sa tri kotorska mletačka novca (kat. br. 28-30). Dva folara potiču iz crkve Sv. Ane, jedan iz prolaza na severnoj strani (kat. br. 28), a drugi iz groba uz oltarsku menzu (kat. br. 30). Treći je nađen

⁴² Martinović 2007, 100,101

⁴³ Križanac 2011/12: kat.br. 13, 104, 108

⁴⁴ Stockert 1916, 56, Abb. 325; Dobrinić 2002, 34, 8.2.2.2 Dobrinić 2002, 34, 8.2.2.2

⁴⁵ Babić 1985, 119.

⁴⁶ Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. II:861-879; T. XLIVXLVI

⁴⁷ Belaubre 1996

⁴⁸ Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. II: T. XXXII, XLVII

⁴⁹ Paolucci 1990, denaro

⁵⁰ Baiocchi 1981, Cicogna, Pasquale

⁵¹ Križanac 2010, 293, sl. 28/1

u crkvi Sv. Mihaila, u prolazu na južnoj strani (kat. br. 29).

Ovi primerci se mogu svrstati u treću varijantu, izdvojenju u okviru folara nađenih u crkvama Sv. Ane i Sv. Mihaila, u 16. veku. Na aversu ovih kovanica je predstava Sv. Tripuna sa plaštom preko tunike, sa palmom u desnoj i gradskom kulom u levoj ruci, a na reversu je mletački lav u kvadratu u čijem dnu je grb providura, a slova S M V su raspoređena uz sredine gornjih stranica kvadrata.⁵²

Ovi folari su kovani u vreme tri kotorska providura, od kojih su novci dvojice, Can Franćeska Bragadina (1604-1606) i Đeronima da Molina (1610-1612), nađeni i u katedrali Sv. Tripuna,⁵³ dok od, eventualno trećeg, Can Marka da Molina (1602-1604), nije bilo nalaza, mada ga ima u Štokertovim člancima.

Cirkulacija novca u 17/18. veku zastupljena je jednom vrstom novaca, venecijanskim gazetama. One na aversu imaju krilatog mletačkog lava i oznaku vrednosti, a na reversu skraćene natpise venecijanskih kolonija. Sem jednog primerka (kat. br. 40) koji ima vrednost jednog solda, svi ostali su u vrednosti od dva solda. Od ukupno 12 primeraka (kat. br. 31-42), samo jedan je nađen u crkvi Sv. Mihaila (kat. br. 40), a svi ostali na prostoru crkve Sv. Ane.

Kada je Venecija 1640. godine ukinula povlasticu gradu Kotoru da kuje sopstveni novac, uvela je novu monetu koja se koristila u Dalmaciji i tzv. Mletačkoj Albaniji, koja je obuhvatala i Boku Kotorsku.⁵⁴ Ovi bakreni, anonimni novci kovani su do propasti Venecije (1797) za potrebe trgovine u krajevima koje je Venecija držala na istočnoj jadranskoj obali i jugoistoku Europe. Mletačka republika, koja je vladala celom Dalmacijom do 1420. godine, nakon osmanjskih osvajanja tokom 16. veka, zadržala je vlast samo nad uskim priobalnim područjem. Od 1699. do Požarevačkog mira (1718) cela Dalmacija je ponovo pod Mletačkom republikom, u čijim okvirima ostaje do njenog sloma (1799), pod naletom Napoleona. Termin venecijanska Albanija, korišćen od 15. veka, obuhvatao je priobalni deo južne Dalmacije od Dubrovnika do Drača. Kada se njena južna granica, nakon osmanlijskih osvajanja Bara, Ulcinja, Skadra i Drača, pomerila do Budve, naziv severna Albanija je ostao u upotrebi.⁵⁵ Najveći broj gazeta, njih deset, nađenih na prostoru crkava Sv. Ane i Sv. Mihaila, kovano je baš za mletačke posede, Dalmaciju i Albaniju. Na sedam gazeta u vrednosti od dva solda natpis na reversu je DALMA ET ALBAN, a na aversu SAN MARC VEN (kat. br. 31-37).⁵⁶ Dva primerka u vrednosti, takođe, od dva solda, imaju nešto skraćen natpis: DALM ET ALB/S MARC VEN (kat. br. 38-39).⁵⁷ Obe ove vari-

⁵² Stockert 1916: Abb. 295, 298, 300; Dobrinić 2002, 50, 8.3.4.28

⁵³ Križanac 2011/12, 293, kat. Br. 109-112

⁵⁴ Martinović 2007, 101

⁵⁵ Šeparović 2010, 372

⁵⁶ Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8; T. CXLVIII/4, 7

⁵⁷ Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 932/N42; T. CXLVIII/6

jante zastupljene su i među novcem nađenim u katedrali Sv. Tripuna.⁵⁸ Međutim, tu nije bilo ni jednog nalaza gazete u vrednosti od jednog solda, kakav je nađen u crkvi Sv. Mihaila, sa natpisom DAL ET ALB/S MARC V (kat. br. 40). Jedan primerak ovog tipa, nađen je na prostoru južnog Velebita, čije se kovanje vezuje za kovnicu novca u Zadru.⁵⁹

Jedna gazeta (kat. br. 41) nađena u crkvi Sv. Ane kovana je za mletačka ostrva u Jonskom moru, Krf, Kefaloniju i Zakintos. Krf je u trajnom posedu Venecije od kraja 14. veka, mada ga je ona na kratko osvojila još tokom četvrtog Krstaškog rata (1204), a ostala grčka jonska ostrva do kraja 15. veka, pretvarajući ih u važnu trgovačku ispostavu sa Istokom. Na ovoj gazetzi, na aversu je krilati mletački lav i natpis S MARCVS VEN, a na reversu natpis CORF/CEFAL/ZANT.⁶⁰ U crkvi Sv. Tripuna nađeno je sedam novaca ovog tipa.⁶¹

Poslednja gazeta (kat. br. 42)⁶² nađena u crkvi Sv. Ane kovana je za ostrvo Krit u periodu od 1645. do 1669. godine. Za vreme dužda Franćeska Erica (1631-1646), Venecija počinje rat sa Osmanlijskim carstvom za ostrvo Krit. Tokom opsade, koja je trajala više od 20 godina, nakon koje su Osmanlije zauzele ostrvo, Venecija je kovala novac za Krit (tzv. Zecche ossidoniali) sa natpisom CANDIA na reversnoj strani. Na aversu ovih moneta predstavljen je mletački lav, koji u izdignutoj desnoj ruci drži mač, kao pretnju Turcima i odlučnost da se ostrvo ne preda. Novac ovog tipa, poput primerka iz Sv. Ane, sa natpisom CAND na reversu, nije nađen u katedrali Sv. Tripuna.

Cirkulacija novca u 20. veku očitava se preko austrougarskog, američkog i jugoslovenskog novca.

Iz vremena Franca Jozefa I (1830-1916), austrijskog cara i ugarsko-hrvatskog i češkog kralja (1848-1916) potiču dve monete (kat. br. 43, 44) nađene u prolazu sa severne strane crkve Sv. Ane. Oba primerka imaju vrednost 2 ugarska filera, a kovana su 1908. godine u kovnici u Kremnitzu, odnosno Kremnici u današnjoj Slovačkoj.⁶³ U katedrali Sv. Tripuna nađeni su austrijski krojceri, koji su, takođe, kovani u vremena ovog austrougarskog cara.⁶⁴

Sa teritorije Sjedinjenih američkih država potiče jedna moneta (kat. br. 45) nađena, takođe, u prolazu sa severne strane crkve Sv. Ane. Novac u vrednosti od jednog centa, poznatiji kao peni (penny), potiče iz vremena dvadesetdevetog američkog predsednika Vorena G. Hardinga, koji je bio na čelu države u periodu od 1921. do 1923. godine. Ova vrsta centa (Lincoln Wheat Ears Reverse) ko-

⁵⁸ Križanac 2010, 297, sl. 30/1

⁵⁹ Dubolnić-Glavan, Glavaš 2011, 116

⁶⁰ Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 941/108

⁶¹ Križanac 2010, 297, sl. 30/2

⁶² Baker 2011: 1324-1325

⁶³ Leányfalusi, Nagy 2006, 2 Fillér

⁶⁴ Križanac 2010, 298

vana je u periodu od 1909-1958.godine. Na aversu ovog novca je bista Abrahama Linkolna u profilu, šesnaestog i verovatno najvećeg američkog predsednika (1861-1865), kome je uspelo, da nakon građanskog rata, ujedini severne i južne Američke države.⁶⁵

Najpozniji novac u ovom nalazu, nađen u crkvi Sv. Mihaila, potiče sa teritorije države Srba, Hrvata i Slovenaca. Novac u vrednosti od 2 dinara (kat. br. 46) kovan je 1925. godine, za vreme vladavine kralja Aleksandra I Karađorđevića (1921-1934), u čijim okvirima se od 1918. godine nalazila i Crna Gora⁶⁶. Vrednost dinara, koja je tokom Prvog svetskog rata ostala prilično stabilna, nakon rata znatno opada. S druge strane, u novostvorenoj državi, Kraljevini SHS (1918-1929), u opticaju je bilo novaca iz više država, poput austrougarske krune, srpskog dinara crnogorskog perpera, nemačke marke ili bugarskog leva tako da se unifikacija valute nametnula kao prioritarno pitanje, koje je rešeno reformom novčanog sistema izvršenoj već 1920. godine.⁶⁷

Novac, načinjen od legure nikla i bakra, sa bustom kralja u profilu na aversu, oznakom vrednosti i godinom kovanja na reversu, čiju predstavu je dizajnirao francuski vajar i graver medalja i novca Henri Ogist Žil Patej/Henri Auguste Jules Patey (1855 – 1930) kovan je u Parizu (Francusko društvo za kovanje novca) i Briselu (Belgijska kraljevska kovnica).⁶⁸

Zaključak

Uprkos činjenici da je na istom mestu, gde je danas postojeća romano-gotička crkva Sv. Mihaila, koja je zamenila ranoromaničko zdanje, prvobitno postojala trobrodna ranovizantijska bazilika iz 6. veka,⁶⁹ među novcem nađenim u ovoj crkvi nema vizantijskih kovanica starijih od 11.⁷⁰ veka. Anonimni folis (kat. br. 2) kovan, najverovatnije, za vreme vizantijskog cara Alekseja I Komnina, potiče iz vremena kada na ovom kotorskom trgu egzistira ranoromanička crkva, podignuta najverovatnije nad centralnim brodom vizantijske bazilike, krajem 11. ili u prvoj polovini 12. veka i koja se, najverovatnije, pominje u povelji o osvećenju katedrale Sv. Tripuna u Kotoru iz 1166. godine.⁷¹

Folar kat. br. 3, nađen u crkvi Sv. Mihaila, potiče iz prve kovnice novca u Kotoru. Predstava Sv. Trifuna na ovim kotorskim monetama, nije mogla da

⁶⁵ Bowers 2008, 1922

⁶⁶ Jovanović 2012, 129

⁶⁷ Mijatović 2014, pdf.

⁶⁸ Spasić 2003, 30, 31

⁶⁹ Čubrović 2002: 3–4

⁷⁰ Situacija u katedrali sv. Tripuna je slična. Ako se izuzme jedna moneta Konstancija II i eventualno polufolis Anastasija I, prve vizantijske kovanice potiču tek iz 10. veka (Križanac 2010, 275)

⁷¹ Milošević 1966, 24, 25

se pojavi pre sredine 13. veka, tj. pre početka kovanja novca vizantijskog cara Teodora II Laskarisa (1254-58). Sv. Trifun je slavljen kao patron Nikeje i dinastije Laskarisa. Kult sveca posebno jača u vreme Teodora II, koji kuje i novac sa Sv. Trifunom flankiranim sa dva cveta krina.⁷² Ovaj foliar mogao bi se vezati za izgradnju postojeće romano-gotičke crkve, kraj 13. ili početak 14. veka. Jedan foliar kovan u Baru (kat. br. 10), mogao bi poticati iz sredine 15. veka, kada je unutrašnjost crkve Sv. Mihaila ukrašena freskama, a na zapadnoj strani je podignut zvonik na preslicu.⁷³

Na crkvi Sv. Ane bilo je, takođe, više intervencija, od sredine 15. veka, kada je oslikana njena unutrašnjost, tokom 17. veka, nakon jakog zemljotresa (1677) crkva je rekonstruisana, pa do 19. veka, i nove restauracije, sprovedene prilikom izvođenja ulične kanalizacije,⁷⁴ ali se nijedan novac u ovom nalazu ne može direktno vezati za njih.

Iako je brojčano nalaz novca iz crkava Sv. Ane i Sv. Mihaila deset puta manji u odnosu na monete nađene u crkvi Sv. Tripuna tokom iskopavanja sprovedenih krajem 20. veka, on sadrži neke primerke koji nisu bili zastupljeni u katedrali. Jedan od njih, gulden cara Ludviga IV Bavorskog (kat. br. 4) predstavlja jedinstven nalaz, ne samo u crkvi Sv. Ane, već i u Kotoru. Na prostoru katedrale Sv. Tripuna, iz poznog srednjeg veka, nađeni su brojni tipovi novca kovani za Mletačku republiku, njene kolonije, južno-dalmatinske gradove, kao i za seldžučke i mamelučke oblasti, ali ni jedan nije poticao iz nemačkih zemalja. Međutim, ova kovanica mogla je stići u Kotor i sa teritorije severne ili srednje Italije, koje su, takođe, bile u okvirima Svetog rimskog carstva i gde se uputio Ludvig IV Bavorski, kada je, nakon više sukoba sa svojim savladarom i rođakom Fridrihom I Habzburškim, postao jedini vladar Rimsko-nemačkog carstva. On je ovim gestom želeo da učvrsti oslabljenu vlast na Apeninskom poluostrvu i tom prilikom je 1327. godine krunisan u Milanu za langobardskog kralja, a 1328. u Rimu za cara Svetog rimskog carstva.⁷⁵

Najveći broj kovanica u ovom nalazu predstavljaju novci kovani u Kotoru u vreme mletačke vlasti. Oni čine 40% od ukupnog broja determinisanih moneta, a slična situacija je bila i u katedrali Sv. Tripuna, gde je taj procenat bio 30. Bilo je slučajeva da neki tipovi iz Sv. Ane i Sv. Mihaila nisu nađeni u katedrali Sv. Tripuna tokom arheoloških iskopavanja krajem 20. veka, ali su bili zastupljeni u ranijim istraživanjima i publikovani u radovima Karla Štokerta. U ovu grupu spadaju folari kovani u vreme kotorskog providura Prijama Trona (1488-49), Bernarda Kontarinija (1569-71), Benedita Erica (1575-77) i Can Marka da Molina (1602-1604), jedan polugroš iz vremena providura Franćeska Pizanija (1548-49),

⁷² Odak Mihailović 20016, 26, 27

⁷³ Čubrović 2002: 3-4

⁷⁴ Čanak-Medić 1989, 179-182.

⁷⁵ Godthardt 2011, 189

kao i folar (kat. br. 10) kovan u Baru u vreme Mletačke vlasti. Do prestanka rada kovnice u Kotoru (1640) u gradu je vlast imalo 118 mletačkih providura, koji su gotovo svi kovali svoj novac.⁷⁶ Tokom najnovijih istraživanja, na prostoru tri kotorske crkve (Sv. Tripun, Sv. Ana i Sv. Mihailo) nađeni su novci samo 33 providura, a poslednji nađeni folari kovani su od 1610. do 1612. godine.

Od ostalih novaca u crkavama Sv. Ane i Sv. Mihaila, a koji nedostaju u katedrali Sv. Tripun, su folis vizantijskog cara Romana IV Diogena (kat. br.1) i dve mletačke gazete. Jedna u vrednosti jednog solida sa natpisom DAL ET ALB (kat. br. 40), namenjena mletačkim posedima u Dalmaciji i Albaniji, možda iz kovnice u Zadru, a druga je kovana za ostrvo Krit (kat.br. 41) tokom ratova sa Osmanlijama.

Iz 19. veka na prostoru ove dve kotorske crkve nije bilo nalaza novca, a sve monete koje potiču iz 20. veka, ugarski fileri (kat. br. 43, 44), američki cent (kat. br. 45) i jugoslovenski dinar (kat. br. 46), takođe, nisu nađeni u crkvi Sv. Tripuna.

Literatura:

1. B. Babić, Numizmatika na teritoriji Crne Gore do kraja XV vijeka, Kulturno Nasljeđe 1, Cetinje, 1985
2. J. Belaubre, Dictionaire de Numismatique médiévale occidentale, Pariz, 1996
3. J. Baker, Le zecche italiane fino all'Unità. in: L. Travaini (ed.), Guida per la storia delle zecche italiane medievali e moderne (fino all'Unità), Rome, (2 voll.). Roma, 2011, II, pp. 1324-1325
4. A. Baiocchi, Cicogna Pasquale, Dizionario biografico degli italiani, vol. 25, Roma, 1981
5. D. Q. Bowers, A Guide Book of Lincoln Cents, Atlantam, 2008
6. M. Clauss, Ludwig IV. der Bayer. Herzog, König, Kaiser. Pustet, Regensburg, 2014
7. M. Čanak - Medić, Arhitektura Nemanjinog doba II, Beograd, 1989, 179 – 233
8. Z. Čubrović, Crkva Sv. Mihaila u Kotoru, Istraživanja i restauracija, katalog, Kotor, 2002
9. S. Dimitrijević, Srednjovekovni srpski novac, Beograd, 1977
10. S. Dimitrijević, Datiranje bakarnih novčanih vrsta primorskih gradova, u: M. S. Dimitrijević (ur.), Novac srpskih srednjovekovnih vladara, Beograd, 2006, 311–326
11. J. Dobrinić, Novci dalmatinskih i sjevernoalbanskih gradova u srednjem vijeku: «In memoriam dr. Karl Stockert», Volume 1, Rijeka, 2002

12. M. Dubolnić Glavan, V. Glavaš, Prilog poznavanju najstarijeg opticaaja novca na prostoru južnog, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 2011, 28/2011, 95–121
13. F. Godthardt, Marsilius von Padua und der Romzug Ludwigs des Bayern. Politische Theorie und politisches Handeln. Göttingen, 2011
14. M. F. Hendy, Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Alexius I to Michael VIII (1081-1261), Vol. Four, London, 1999
15. V. Ivanišević, Novčarstvo srednjovekovne Srbije, Beograd, 2001
16. M. Jovanović, Srpski srednjovekovni novac, Beograd, 2012
17. J. Kalić, Borbe i tekovine velikog župana Stefana Nemanje, Istorija srpskog naroda, 1981, I, 251 – 262
18. J. Kovačević, Slabljenje dukljanske države, Istorija Crne Gore, 1967, 1, 399 – 403
19. R. Kovijanić, Kotorski medaljoni, Beograd, 1976
20. M. Križanac, Novac iz katedrale Sv. Tripuna u Kotoru (istraživanja 1987-1989), u: Zborniku radova, 1200 godina od prenosa moštiju Sv. Tripuna, Kotor, 2010, 271-301,
21. M. Križanac, Mletački novac iz katedrale Sv. Tripuna u Kotoru, Godišnjak pomorskog muzeja u Kotoru LIX-LX, prvi deo, 2011-2012, 257-297
22. M. Križanac, Vizantijski novac iz katedrale Sv. Tripuna u Kotoru: (Istraživanja 1987-1999), Boka 35, Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, Herceg Novi, 2015, 199-224
23. K. Leányfalusi, Á. Nagy, A korona-fillér pénzrendszer - Magyarország fém- és papírpénzei 1892-1925 (The korona-fillér monetary system - coins and paper money of Hungary 1892-1925), Budapest, 2006
24. J. J. Martinović, Novci srednjovekovne komune Kotora, u: Novac u Crnoj Gori, Radovi sa naučnog skupa, april 2006. godine, urednik S. Radunović, Cetinje, 2007, 89–108
25. M. Milošević, Arhitektura romaničke bazilike iz 1966. godine i nastale promjene tokom vjekova, 800 godina katedrale Sv. Tripuna u Kotoru (1166 – 1966), Kotor, 1966, 21-43
26. R. Mihaljčić, Dva carstva, Istorija srpskog naroda, I, 573 – 583, 1981
27. B. Mijatović, Zamena austrijskih kruna za dinare 1920. (PDF), u: B. Dimitrijević (ur.), Istorija 20. veka. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2014
28. M. Odak Mihailović, Predstava Svetoga Trifuna na novcu srednjovekovne komune Kotora u sastavu države Nemanjića, Boka 36, Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, Herceg Novi, 2016, 23-41
29. G. Ostrogorski, Istorija Vizantije, Beograd, 1969

30. R. Paolucci, *Le monete dei Dogi di Venezia*, Padova, 1990
31. N. Papadopuli Aldobrandini, *Le monete di Venezia, parte II (1472-1605) e parte III, Venezia*, 1907
32. Z. Radimir, *Kotorska kovnica pod mletačkom upravom (1434-1640), Radovi sa naučnog skupa Novac u Crnoj Gori, Cetinje*, 2007
33. V. Radić, V. Ivanišević, *Vizantijski novac iz Narodnog muzeja u Beogradu*, Beograd, 2006
34. I. Sindik, *Komunalno uređenje Kotora od druge polovine XII do početka XV veka*, Beograd, 1950
35. A.U. Sommer, *Die Münzen des Byzantischen Reiches 491-1453*, Battenberg, 2010
36. S. Spasić, *Novac Srbije, Crne Gore i Jugoslavije 1868-1941*, Kraljevo, 2003
37. K. Stockert, *Die Münzen der Städte Nordalbaniens*, *Numismatische Zeitschrift* XLIII, 1910, 67-128
38. K. Stockert, *Die vorvenezianischen Mšnzen der Gemeinde von Cattaro*, *Numismatische Zeitschrift* XLIV, 1911, 202-236,
39. K. Stockert, *Die Prägungen der Gemeinde von Cattaro unter venezianischem Protektorat*, *Numismatische Zeitschrift, Neue Folge*, 1916, Band IX, Heft 1, Wien
40. T. Šeparović, *Numizmatički nalazi na groblju kod crkve sv. Petra u Kuli Atlagića nedaleko Benkovca*, *Archaeologia Adriatica* IV, 2010 , 369-384
41. W. Wroth, *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*, Vol. 2, London, 1908

1. Anonimni folis

Crkva sv. Ane, temeljna sonda na južnoj strani crkve (1987.g), bakar

Vizantijsko carstvo, Roman IV Diogen (1068-1071)

Av: Poprsje Hrista sa nimbom i jevandjeljem, spreda.

Rv: Patrijaršijski krst sa x-om u sredini.

U uglovima su slova : S, R, P i Δ

(Σταυρε βοηθει

Ρωμανον Δεσποτην /O krstu, pomogni našem vladaru Romanu.

(Wroth 1908, Vol. II: Pl. LXII/5, 6)

2. Anonimni folis

Crkva sv. Mihaila, severozapadni ugao crkve, bakar

Vizantijsko carstvo, 11 vek (c.1085-1092) ?

Av: Nečitak.

R: Možda polufigura Bogorodice Orans spreda.

(Радић, Иванишевић 2006: 196,

T.56/908?;

Hendy 1999, Pl. II, AE 18.3)

3. Folar

Crkva sv. Mihaila istočno od apside, zona A, dubina oko 80 cm (2000. g), bakar, Kotor, 13. vek

Av: Stojeća figura sv. Tripuna u dugoj odeždi sa kopljem sa krinom na vrhu. Natpis: (S)AN(TE) TR(IFON).

Rv: Gradska tvrđjava sa krupnijim blokovima i izrazito izdignutim središnjim delom sa jednim manjim bočnim zubcem. Natpis: (C)IVI(TAS CATARI)

(Stockert 1911: 230, Abb. 11; Jovanović 2001, 25, Dobrinić 2002, 14, Tip III).

4. Gulden?

Crkva sv. Ane, u unutrašnjosti uz južni zid (1987g.), srebro
Nemačka (Ahen?), Ludvig IV Bavarski (1314)

Av: Jednokraki krst u tačkastom krugu. Okolo ide središnji natpis u tačkastom krugu: LVDOVICVS R(E)X.
Natpis po obodu: DEI PI? koji se ponavlja

Rv: Kruna? u sredini i natpis okolo: TV(R)ONVS CIVIS.

Po obodu je ukrasni ornament.
(www.de.pinterest.com/pin/3697)

5. Folar

Crkva sv. Ane, grob uz zapadnu fasadu, dubina oko 1.5 m (1987), bakar
Kotor, Ludvig I Ugarski (1370-1382)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa palminom granom u desnoj ruci.
Natpis: SANTVS TRIFON

Rv: Ugarski grb. **Natpis:**
M CATARENSIS

(Stockert 1910: T. I/11; Jovanović 2001, 81, br. 15;

Dobrinić 2002, 30, Tip I)

6. Anonimni folar

Crkva sv. Mihaila, pločnik na trgu zapadno od crkve (1988.g.), bakar
Skadar, druga polovina 14. veka

Av: Stojeća figura sv. Stefana sa zrnastim nimбом u tunici. **Natpis:** (STEFANE).

Rv: Grb podeljen horizontalnom linijom. Donji deo je ištraftan kosim linijama, a u gornjem su tri ljljana. **Natpis:** SCV(TARINEN)SIS.
(Stockert 1910: 16/29 ili 33, Typus I,3; Dobrinić 2002, 56, Tip IV)

7. Polufolar/obol

Crkva sv. Ane, grob uz zapadnu fasadu, dubina oko 1.5 m (1987.g), bakar Kotor, 1402-1420.

Av: Poprsje sv. Tripuna sa skrštenim rukama na grudima. Natpis: SANTVS TRIPH(ONI).

Rv: Deo gornjeg kraka jednokrakog krsta. Natpis: +CA(T)ARENSIS. (Stockert 1910: T.II/6; Јовановић 2001, 80, бр. 10; Dobrinić 2002, 20, 21)

8.(Polu)foliar

Crkva sv.Ane, u središnjem delu crkve (1987.g), bakar Kotor, 1402-1420.

Av: Poprsje sv. Tripuna. Natpis: (STRIFON) CI KTA(I).

Rv: Stojeća figura sv. Tripuna sa krstom u desnoj ruci. Natpis: (STRIFON CI K)TARI. (Stockert 1910: 9-10, T.I/7).

9. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987.g) bakar Kotor, 1423-1565.

Av: Nečitak. Natpis: (SANTVS) TRI(-FON) ili (S) TRI(FON CATARI).

Rv: Mletački krilati lav u krugu. Natpis: (S MARCVS VENE)T(VS) ili (S MARCVS VENE)T(I) (Stockert 1916: 24-43)

10. Folar

Crkva sv. Mihaila, slučajan nalaz
bakar

Bar, druga polovina 15. veka

Av: Stojeća figura Sv. Djordja u tunici sa zrnastim nimbom i kopljem u desnoj ruci. Sa strane su inicijali

providura M-P. Natpis: ANT-IV(A)R(I)

Rv: Krilati mletački lav u krugu.

Natpis: S (MARCVS) VENETI

(Dobrinić 2002, 10, 4.1.3)

11. Folar

Crkva sv. Mihaila, III kvadrant,
dubina 80-120 m (1982. g), bakar, Ko-
tor, Priamo Tron? (1488-1489)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa palminom granom u desnoj ruci. Sa strane su inicijali providura P-T?

Natpis: (SANTVS TRIFON).

Rv: Krilati lav u zrnastom krugu sa grbom u dnu.

Natpis: (S MARCVS VENETVS)

(Stockert 1916: 31, Abb. 78; Dobrinić 2002, 42,8.3.2.5)

12. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987.g)
bakar, Kotor, Jeronimo Orio (1492-
1494)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj.

Sa strane su inicijali providura (JE)-O

Natpis: (S TR)IFON CA(TARI).

Rv: Krilati lav u zrnastom krugu sa grbom u dnu. Natpis: (S MARCVS) VE(NETII)

(Stockert 1916: 31, Abb. 83; Dobrinić 2002, 42,8.3.2. 10)

13. Folar

Crkva sv. Mihaila, III kvadrant, dubina 80-120 m (1982. g), bakar

Kotor, Paolo Valaresso? (1508-1510)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici, sa palminom granom u desnoj ruci. Sa strane su inicijali providura P-V?

Natpis: (S TRIFON) CATAR(I).

Rv: Krilati lav sa grbom u dnu. **Natpis:** (S MARCVS VENETII)
(Stockert 1916: 33; Dobrinić 2002, 43,8.3.2.)

14. Folar

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986. g), bakar

Kotor, Domenico Gritti (1526-1527)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa krupnim faltama i plaštom, sa gradskom tvrđjavom u levoj ruci. Sa strane su inicijali providura D-(G)

Natpis: (S TRIFON CATARI)..

Rv: Gotovo nečitak. Krilati lav. **Natpis:** (S MARCVS VENETII)
(Stockert 1916: 36, Abb. 154; Dobrinić 2002, 45,8.3.2.72)

15. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987. g) bakar, Kotor, Zan Mateo Bembo ili Battista Barbaro (1538-1540. ili 1546-1548)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici sa plaštom sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđjavom u levoj. Sa strane su inicijali providura (M ili B)-B. **Natpis:** (S TRIFONCA(TARI).

Rv: Krilati lav sa grbom u dnu (iako slabo vidljiv mogao bi biti grb providura Zan Mateo Bembo). **Natpis:** (S MARCVS VENETVS) (Stockert 1916: 38, Abb. 193 ili 40, Abb. 200; Dobrinić 2002, 47,8.3.2.119 ili 8.3.2.122)

16. Folar

Crkva sv.Mihaila, III kvadrant, dubina 80-120 m (1982. g), bakar
Kotor, Battista Barbaro (1546-1548)?
Av: Gotovo nečitak. Stojeća figura sv. Tripuna?
Rv: Krilati lav sa štitom providura u dnu
(Stockert 1916: 40, Abb. 200; Dobrinić 2002, 47,8.3.2. 122)

17. Polugroš

Crkva sv.Mihaila, III kvadrant, dubina 80-120 m (1982. g), srebro
Kotor, Francesco Pisani (1548-1549)
Av: Stojeća figura sv. Tripuna koji u desnoj ruci drži palminu grnu a u levoj krst, u zrnastom krugu. Sa strane su inicijali providura F-P.
Natpis: (S) TRIFON C(ATARI).
Rv: Sv. Marko sa bradom, otvorenom krunom i nimbom na prestolu. U desnoj ruci drži pisaljku, a u levoj jevandjelje. Ispred kolena je trouglasti grb.
Natpis: S MARCUS (UENETI).
(Stockert 1916, 56, Abb. 325; Dobrinić 2002, 34, 8.2.2.2)

18. Folar

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g), bakar
Kotor, 1538-1577.
Av: Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa plaštom sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđjavom u levoj.
Natpis: (S TRIFON) CAT(ARI).
Rv: Nečitak.
(Stockert 1916: 38-55)

19. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987.g) bakar, Kotor, Francesco Priuli (1562-1563)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa plaštom sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj. Sa strane su inicijali providura (F)-P. Natpis: (S TRIFON CATARI)..

Rv: Krilati lav u sa grbom u dnu (iako slabo vidljiv mogao bi biti grb providura Zan Mateo Bembo). Natpis: (S MARCVS) VE(NETI) (Stockert 1916: 42, Abb. 222)

20. Folar

Crkva sv.Mihaila, III kvadrant, dubina 80-120 m (1982. g), bakar

Kotor, Francesco Priuli (1562-1563)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici sa plaštom sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj. Sa strane su inicijali providura F-P Natpis: (S TRIFON) CAT(ARI)..

Rv: Krilati lav sa grbom u dnu. Natpis: (S MARCVS) VEN(ETI) (Stockert 1916: 42, Abb. 222)

21. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987. g) bakar, Kotor, Jacopo Celsi (1563-1565)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici sa plaštom i sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj. Sa strane su inicijali providura (I)-C Natpis: S TRIFON(CATAR)I.

Rv: Krilati lav u krugu sa grbom u dnu Natpis: (S MARCVS VENE)TI. (Stockert 1916: 42, Abb. 222; Dobrinić 2002, 48, 8.2.2.146)

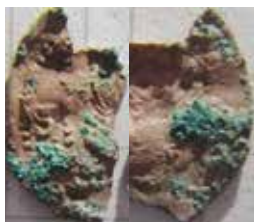
22. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987.g) bakar, Kotor, Bernardo Contarini (1569-1571).

Av: sv. Tripuna sa nimbom u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđjavomu levoj izmedju inicijalaprovidura B-C. Natpis: S TRIFON CA(TARI).

Rv: Krilati lav u zrnastom kvadratu sa grbom providura u dnu izmedju slova I-I. Legenda: (S) M V.

(Stockert 1916: 46, Abb. 262; Dobrinić 2002, 50, 8.3.4.28)

23. Folar

Crkva sv. Ane, oltarski prostor (1987) bakar, Kotor, Bernardo Contarini (1569-1571)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici,

sa palminom granom u desnoj ruci. Sa strane su inicijali providura B-C.

Natpis: S (T)R(IFON) CATA(RI).

Rv: Krilati lav u zrnastom kvadratu sa grbom u dnu. Legenda: S (M V)

(Stockert 1916, 46; Abb. 262; Dobrinić 2002, 50, 8.3.4.28)

24. Folar

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g), bakar

Kotor, Bernardo Contarini (1569-1571)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđjavom u levoj. Sa obe strane sveca su inicijaili providura B-C. Natpis: (S TRIF)ON) C(ATA)RI..

Rv: Delimično vidljiv. Krilati lav u zrnastom kvadratu sa grbom providura u dnu. Legenda: (S M) V. (Stockert 1916: 46, Abb. 262; Dobrinić 2002, 50, 8.3.4.28)

25. Bagattino

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g), bakar, Venecija, Alvise I Mocenigo (1570-1577)

Av: Bogorodica sa Hristom u naručju, sa tačkastim nimбом. Okolo su slova R C L A, a ispod crte su inicijali providura A-M (Alvise I Mocenigo).

Rv: Krilati mletački lav u vadratu sa 4 zvezdice na Sredini stranica.

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. II: 861-879; T. XLIVXLVI)

26. Folar

Crkva sv. Mihaila, šut u jugoistočnom uglu, crkve, dubina oko 1,30m (1989. g) bakar, Kotor, Benedetto Erizzo (1575-1577)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimбом u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj. Natpis: S TRI(FO)N CATARI.

Rv: Krilati lav u kvadratu sa štitom providura u dnu, između slova B-E .

Legenda: (S) M V. (Stockert 1916: 53, Abb. 315)

27. Denaro

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g), bakar, Venecija, Pasquale Cicogna (1585-1595)

Av: Jednokraki krst sa proširenjima na krajevima. Između su tačkice, a iznad jedna zvezdica. Natpis: PASC CICO (D) VX.

Rv: Bista krilatog mletačkog lava u zrnastom krugu. Natpis: SANCTV (S M)A(RC)VS VEN.

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. II: T. XXXII, XLVII)

28. Folar

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g), bakar

Kotor, Zan Marco Da Molin ili Geronimo da Molin (1602-1604. ili 1610-1612)

Av: Slabo vidljiv. Stojeća figura sv. Tripuna u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci.

Natpis: (S TRIFON) CATA(RI).

Rv: Krilati lav u kvadratu sa štitom providura u dnu. **Legenda:** (S M) V. (Stockert 1916: 50, Abb. 295 ili 51, Abb. 300, Dobrinić 2002, 51, 8.3.4.63)

29. Folar

Crkva sv. Mihaila, prolaz na južnoj strani, istočno od apside, Zona A, dub. oko 0.80 m (1989. g), bakar

Kotor, Zan Francesco Bragadin (1604-1606)

Av: Stojeća figura sv. Tripuna sa nimbom u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj. Sa obe strane sveca inicijali providura (Z)F-B.

Natpis: S T(RIF)ON CATARI.

Rv: Krilati lav u kvadratu sa štitom providura u dnu na kojem je krst po sredini, između slova I-I. **Legenda:** (S) M V. (Stockert 1916: 51, Abb. 298; Dobrinić 2002, 52, 8.3.4.65)

30. Folar

Crkva sv. Ane, otarski prostor (1987.g) bakar. Kotor, Geronimo da Molin (1610-1612)

Av: Sv. Tripun sa nimbom u tunici sa plaštom, sa palminom granom u desnoj ruci i gradskom tvrđavom u levoj između inicijala providura G-M.

Natpis: (S) TRIFON CATARI.

Rv: Krilati lav u kvadratu sa štitom providura u dnu između slova I-I. **Legenda:** (S) M V.

(Stockert 1916: 51, Abb. 300; Dobrinić 2002, 52, 8.3.4.67)

31. Gazeta

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani(1986.g), bakar

Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: SAN MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II.

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ALBAN, (Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8;T. CXLVIII/4, 7)

32. Gazeta

Crkva sv. Ane, sonda uz zapadni portal u unutrašnjosti crkve, dubina 1-1.8m (1987.g), bakar

Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: SAN MARC VEN.

Ispod crte u dnu je rimsko II.

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ALBAN (Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8; T. CXLVIII/4, 7)

33. Gazeta

Crkva sv. Ane, sonda uz zapadni portal u unutrašnjosti crkve, dubina 1-1.8m (1987.g), bakar

Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: SAN MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II.

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ALBAN

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8;T. CXLVIII/4, 7)

34. Gazeta

Crkva sv. Ane, sonda uz zapadni portal u unutrašnjosti crkve, dubina 1-1.8m (1987.g), bakar
Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: SAN MARC VEN.

Ispod crte u dnu je rimsko II.

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ ALBAN

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. II: str. 927/N8; T. CXLVIII/4, 7)

35. Gazeta

Crkva sv. Ane, u središnjem delu (grob?), (1987.g), bakar
Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: SAN MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ ALBAN

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8; T. CXLVIII/4, 7)

36. Gazeta

Crkva sv. Ane, šut uz pilastar, dubina oko 40 cm (1987.g), bakar
Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: SAN MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II (sastoji se od dva solda)

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ ALBAN

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8; T. CXLVIII/4, 7)

37. Gazeta

Crkva sv. Ane, sa severne strane kapele-za ojačavanje temelja (1987.g.)

bakar, Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: S MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II (sastoji se od dva solda)

Rv: Natpis u tri reda: DALMA /ET/ ALBAN

(Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 927/N8; T. CXLVIII/4, 7)

38. Gazeta

Crkva sv. Ane, sonda uz zapadni portal u unutrašnjosti crkve, dubina 1-1.8m (1987.g.)

bakar, Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: S MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II (sastoji se od dva solda)

Rv: Natpis u tri reda: DALM /ET/ALB

(N. Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III: 932/N42; T. CXLVIII/6)

39. Gazeta

Crkva sv. Ane, sonda uz zapadni portal u Unutrašnjosti crkve, dubina 1-1.8m (1987.g.)

bakar, Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)

Av: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: S MARC VEN. Ispod crte u dnu je rimsko II (sastoji se od dva solda)

Rv: Natpis u tri reda: DALM /ET/ALB

(N. Papadopuli Aldobrandini 1907, knj. III:

932/N42; T. CXLVIII/6)

40. Gazeta

Crkva sv. Mihaila, nasip južno od južnog Portala dubina oko 0.80 cm (1989. g), bakar, Mletačke kolonije Dalmacija i Albanija (1640-1797)
Av: Natpis u tri reda: DAL/ET/ALB
Rv: Krilati, mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, oko kojeg ide natpis: S MARC V.
 (Dubolnić- Glavan, Glavaš 2011. 105).

41. Gazeta

Crkva sv. Ane, sonda uz zapadni portal u unutrašnjosti crkve, dubina 1-1.8m (1987.g), bakar
 Mletačke kolonije na ostrvima Krfu , Kefaloniji i Zakintosu (1640-1797)
Av: Krilati mletački lav sa nimbom frontalno postavljen. Natpis: (S) MARC(VS VEN).
Rv: Natpis u tri reda: CO(R)F/C(EF) AL/(ZAN)T.
 (Papadopuli Aldobrandini

42. Gazeta

Inv. br. Crkva sv. Ane, šut iz groba (1987.g.), bakar, Mletačka kolonija ostrvo Krit (1645-1669)
Av: Krilati mletački lav sa nimbom, frontalno postavljen, sa mačem oko kojeg ide natpis SANCT MARCVS V. Ispod crte u dnu je rimsko II (sastoji se od dva Solda)
Rv: Na sredini je natpis CAND. Iznad i ispod su po dve zvezde a izmedju je rozeta. Ispod crte u dnu je natpis M A (S)
 (Baker 2011: 1324-1325)

43. Fillér

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g.) bakar, Austrougarska (Kremnitz), Franz Jozef I, 1908.

Av: Broj 2 ispod kojih su slova K-B. Po obodu je lororov venac.

Rv: Šlem sa krstom u sredini. Ispod je godina 1908. i ispod nje je jedna zvezdica. Natpis: MAGYAR KIRÁLYI VALTOPENZ.

(Leányfalusi, Nagy 2006, 2 Fillér)

44. Fillér

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g.), bakar Austrougarska (Kremnitz), Franjo Josip I, 1908.?

Av: Slabo vidljiv. Broj 2 i po obodu lororov venac.

Rv: Slabo vidljiv. Šlem u sredini.

Natpis: MA(GYAR K)IR(ÁL)YI (V)AL-TOPE(NZ).

(Leányfalusi, Nagy 2006, 2 Fillér)

45. Cent

Crkva sv. Ane, prolaz na severnoj strani (1986.g.), bakar, Sjedinjene američke države, Voren G. Harding, 1923.

Av: Bista predsednika sa bradom u profilu (Abraham Linkoln). Sa leve strane je natpis

(LI)BERTY, a sa desne godina 1923. Iznad biste je natpis: (IN) GOD WE TRUST

Rv: Natpis u 4 reda: ONE CENT UNATED

STATES OF AMERICA. Okolo je venac, a na sredini iznad natpisa je natpis manjim slovima: PLUREBUS UNUM. (Bowers 2008, 1922)

46. Dinar

Crkva sv. Mihaila, udubljenje u zidu tokom demontaže istočnog dovratnika severnog portala (1989. g).

Legura nikla i bakra

Država Srba, Hrvata i Slovenaca, Aleksandar I, 1925.

Av: Bista kralja Aleksandra u profilu na levo. Okolo natpis: ALEKSANDAR KRALJ SRBA HRVATA I SLOVENACA. Ispod biste ime gravera PATEY. Sve u bisernom krugu.

Rv: Natpis: 2 DINARA i 1925 ispod u otvorenom vencu od lovorovog i hrastovog lišća, sa kraljevskom krunom na vrhu. Sve u bisernom krugu.

(Spasić 2003, 30, 31)

Milica KRIŽANAC

**COINS FROM THE CHURCHES OF ST. ANA AND ST. MIHAILO
(ST. MICHAEL) IN KOTOR (1982-2000)**

Summary

During protective works (1982-2000), conducted after the destructive earthquake (1979), in two Medieval churches of Kotor, St. Mihailo's and St. Ana's, 53 examples of coins were found, of which 46 could be identified. In the double-nave, Romanesque Church of St. Ana (late 12th or early 13th century) were found 33, and in the Romanesque-Gothic, single-nave church of St Mihailo (late 13th or early 14th century) 13 coins. The oldest coin in this find was minted during the reign of the Byzantine emperor Romanos IV Diogenes (1068-1071), and the most recent in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Aleksandar I Karadjordjević). All exemplars, except for two (cat.no. 4, 17), are made of copper.

The first circulation of money begins with the two Byzantine coins from the 11th century. Folis (cat.no.1) found in the Church of St. Ana, dating from the time of Emperor Romanos IV Diogenes (1068-1071), while the anonymous folis (cat. No. 2) which might have been minted in the time of Emperor Alexios I Komnenos (1081- 1118) was found in the area of the Romanesque - Gothic church of St. Mihailo, and may be linked to the late Romanesque building which existed in the same place in the 12th century.

The circulation of money in the 13th century was witnessed through a foliar of Kotor (cat. No. 3) found in the u church St. Mihailo, the earliest money minted in Kotor, at that time a part of the Medieval Serbian state.

The circulation of money in the 14th century was established through three coins coming from Germany, Hungary and the town Shkodra (Albania).

The silver gulden of Ludwig IV of Bavaria (cat. No. 4), the emperor of the Holy Roman Empire (1328—1347), found in the Church of St. Ana, was minted in Aachen, on the occasion of his crowning.

The second coin (cat. No. 5) dates from the time of the Hungarian King Ludwig I (1342-1382), who ruled over Kotor from 1370/71 till 1382.

The third circulating currency originates from Shkodera (cat. No. 6), town which during the second half of the 14th century was in the possession of Balšić dynasty of Zeta (1358-1391) and with which Kotor had trading connections .

The circulation of money in the 15th century was witnessed with six coins. Two half-foliar of Kotor (cat.No.7, 8) found in the Church of St. Ana, date from the period of relative independence of Kotor (1402-1420).

Three foliar, two from the Church of St. Ana (cat. No.9, 12) and one from the Church of St. Mihail (cat. no. 11) were minted in Kotor in the late 15th century, when the town was already under the patronage of Venice (1420-1797).

The foliar found in the Church of St. Mihailo (Cat. No. 10), was minted in Bar, in the period in which this town was within Venice (1443-1517).

The circulation of money in the 16th century is established through 12 Venetian

folars (cat. No. 13-16, 18-24, 26) and a silver half groschen (cat.no17) minted in the mint in Kotor, as well as one bagatin (cat. No. 25) and one denar (cat. No. 27) minted in Venice. Of all the said currency five come from the Church of St. Mihailo (cat. No. 13, 16, 17, 20, 26).

The circulation of money in the 17th century was established through three Venetian pieces, found in the church of St. Ana (cat. No. 28, 39) and one found in the Church of St. Mihailo (cat.no 29).

The circulation of money in the 17/18th century was proved through Venetian gazettes (1640-1797) minted for Venetian colonies on the east Adriatic Coast and the south east of Europe. Of the total of 12 exemplars (cat. No. 31-42), only one was found in the Church of St. Mihailo (cat. No. 40).

Ten gazettes in the value of two (cat. No. 31-39) and one (cat. No.40) sold were minted for Venetian Dalmatia and Albania, one gazette (cat. No. 41) minted for venetian islands in the Ionian Sea, Corfu, Cephalonia and Zakynthos, and one gazette (cat. No.42) with the inscription CANDIA, minted for the island of Cyprus, during the wars between Venice and Turkey (1645-1669).

The circulation of money in the 20th century was proved through two Hungarian filers (cat. No. 43, 44) minted during the reign of Austro-Hungarian emperor Franz Joseph I (1830-1916), one American penny (cat.No. 45) minted in the time of the twentieth American president Voren G. Harding (1921-1923) and one dinar (cat. No.26) minted in 1925, during the reign of King Aleksandar I Karađorđević (1921-1934).

Key words: Kotor, Church of St. Ana, Church of St. Mihailo, money